

Aan de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Datum
17 Mei 2024

Onderwerp
Hoofdlijnenakkoord Mei 2024 en mensenrechten

Ons kenmerk
AINL_TK2_150-240517

Uw kenmerk

Geachte leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,

Amnesty International heeft de afgelopen dagen het hoofdlijnenakkoord bestudeerd en getoetst aan de internationale mensenrechten. In dit hoofdlijnenakkoord noemt de aanstaande coalitie rechtsstatelijke waarborgen voor in de toekomst maar het akkoord staat ook vol met dreigende mensenrechtenschendingen en -risico's. Waarden die de basis vormen van internationale mensenrechtenverdragen, zoals gelijkheid, rechtsstatelijkheid, en de actieve bevordering van mensenrechten, komen onvoldoende naar voren in dit hoofdlijnenakkoord.

Amnesty International trekt de volgende hoofdconclusies na het bestuderen van het hoofdlijnenakkoord:

1. Dit akkoord mist respect voor mensenrechten want het bevordert verregaande ongelijkheid.
2. Dit akkoord mist mensenrechtenbescherming. Er wordt over een democratische rechtsstaat gesproken zonder rechten en vrijheden van alle mensen in Nederland daarin mee te nemen.
3. Dit akkoord mist de bevordering van mensenrechten.

Deze conclusies zijn uitermate zorgelijk. Amnesty International's oproep aan de Tweede Kamer is om tijdens de formatie en vervolgens in de regeerperiode de mensenrechten niet uit het oog te verliezen en te respecteren, beschermen en bevorderen. In deze brief belichten wij de punten in meer detail.

1. Dit akkoord bevordert verregaande ongelijkheid

Dit hoofdlijnenakkoord ademt een zeer zorgelijke boodschap: deze coalitie is er niet voor iedereen. Veel van de voorgestelde maatregelen in het akkoord lijken te zijn gebaseerd op het uitgangspunt dat wie je bent, waar je vandaan komt, of waar je in gelooft, onderscheid rechtvaardigt in hoe je door de overheid wordt behandeld. In dit akkoord wordt moedwillig gekozen voor maatregelen die voor meer ongelijkheid zullen zorgen. Terwijl de overheid de plicht heeft om mensen gelijk te behandelen en actief ongelijke behandeling tegen te gaan.

Artikel 1 van de Grondwet omvat dat *allen die zich in Nederland bevinden*, in gelijke gevallen gelijk behandeld worden door de overheid. De aanstaande coalitie ziet 'een overheid die een baken van betrouwbaarheid is voor *alle Nederlanders*.' De betrouwbaarheid van de overheid mag niet alleen gelden voor Nederlanders. **Ook mensen die zich in Nederland bevinden met**

een andere nationaliteit of waarvan de nationaliteit niet vastgesteld kan worden hebben recht op een betrouwbare Nederlandse overheid die hen in gelijke gevallen, gelijk behandelt.

Het hoofdlijnenakkoord stelt beperkingen voor op gezinshereniging voor mensen op de vlucht. Hiermee geeft de aanstaande coalitie aan bewust gezinsleden uit elkaar te willen houden. Dit is in strijd met internationale mensenrechten. Moeders van kinderen, zusjes van broertjes. Amnesty International wijst partijen op de grote humanitaire risico's hiervan. Pas als hereniging via de wettelijke paden niet mogelijk is, stappen mensen op bootjes om te vluchten van gevaar en hopen ze op die manier ooit weer bij elkaar te zijn. **De aanstaande coalitie moet het recht op gezinsleven respecteren voor iedereen, ook voor mensen op de vlucht.**

Amnesty International ziet een onevenredig grote negatieve focus op moslims in het hoofdlijnenakkoord. Deze negatieve focus op moslims staat in schril contrast met de ambitie van de aanstaande coalitie om moslimhaat aan te pakken. Waar het akkoord gaat over striktere regulering heeft dat opvallend vaak disproportionele impact op de moslimgemeenschap. Zo worden alleen de weekendscholen als voorbeeld genoemd bij de aanpak van buitenlandse beïnvloeding. Ook wordt aangekondigd dat de versterkte gebedsoproepen worden gereguleerd. De aanstaande coalitie stelt dat de Nederlandse democratische rechtsstaat wordt bedreigd door islamitisch terrorisme. Andere vormen van terrorismedreiging worden niet genoemd, terwijl de NCTV en de AIVD ook dreiging zien uit de extreemrechtse hoek. Het akkoord legt onterecht focus op eengerelateerd geweld, terwijl geweld tegen vrouwen en femicide in Nederland een groot probleem is dat in alle hoeken van de Nederlandse samenleving voorkomt. De eenzijdige focus op eengerelateerd geweld doet dat probleem tekort. **Moslimhaat is een vorm van discriminatie. Daar moet de aanstaande coalitie ten eerste afstand van nemen, en ten tweede maatregelen voor treffen om actief te bestrijden in de Nederlandse samenleving.**

Het akkoord zwijgt over hoe de aanstaande coalitie gaat voorkomen dat de overheid zelf discrimineert. Na de excuses voor het slavernijverleden zijn inspanningen tegen racisme door de overheid toegezegd. De aanstaande coalitie uit ook het voornemen om verregaand gegevens te gaan delen met private en overheidsinstanties, en noemt enkel privacy waarborgen als bescherming. Als er echter één les uit het toeslagenschandaal getrokken kan worden, dan is het dat wat instanties en bedrijven vervolgens doen met die gegevens minstens zo belangrijk is. **Inspanning om discriminatie door de Nederlandse overheid tegen te gaan, is dringend nodig omdat etnisch profileren een overheidsbreed en structureel probleem is in Nederland. Waarborgen tegen institutioneel racisme moeten worden ingevoerd.**

Pas het hoofdlijnenakkoord aan zodat het gelijke behandeling van iedereen garandeert in Nederland en zorg dat dit ook in de beleidsnota's verankerd wordt.

2. Mensenrechten horen bij de democratische rechtsstaat

In een democratische rechtsstaat zijn de *checks and balances* tussen de uitvoerende, wetgevende en rechtsprekende macht essentieel. Een sterk maatschappelijk middenveld hoort hierbij. Universele mensenrechten zijn een belangrijke pijler van een rechtsstaat, waaronder de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering. De rechtsstaat is gegrond op macht en tegenmacht. Hierbij houden de uitvoerende, wetgevende en rechtsprekende macht elkaar in balans. In het akkoord worden mensenrechten niet expliciet benoemd, wel de Grondwet. Dit is zorgelijk want in de Nederlandse Grondwet ontbreken een aantal belangrijke mensenrechten. Ook geldt er vooralsnog een breed toetsingsverbod voor de rechter aan de Grondwet, ook tijdens de aankomende regeerperiode. Mensenrechten en de internationale instituties waar onafhankelijke rechters Nederlandse wetgeving kunnen toetsen aan mensenrechten spelen hierdoor een extra belangrijke rol voor de Nederlandse rechtsstaat.

De aanstaande coalitie geeft aan beperkingen op te willen leggen aan het demonstratierecht: er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstorende acties. De aanstaande coalitie wil dat hierop strenger wordt gehandhaafd en de politie wordt aangespoord kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. De vrijheid van vergadering wordt echter niet bepaald door het wel of niet overtreden van regels en of er sprake is van een ordeverstoring. Zonder geweld tegen personen en zonder serieuze schade aan goederen blijft een vreedzame betoging beschermd onder het demonstratierecht. Bovendien zijn de mensenrechten duidelijk: ook als enkele demonstranten geweld gebruiken, mogen de autoriteiten niet meteen de gehele demonstratie als niet-vreedzaam beschouwen. **Het demonstratierecht moet beschermd blijven als belangrijke pijler van de rechtsstaat.**

Het akkoord benoemt het voornemen van de aanstaande coalitie om een Asielcrisiswet in te stellen. Amnesty International heeft hier grote zorgen over. Crisiswetgeving is bedoeld voor acute, ernstige en zeer uitzonderlijke situaties. Hierbij kan worden gedacht aan oorlog of een zware pandemie. Een crisiswet kan alleen ingevoerd worden als andere middelen geen oplossing bieden. In dergelijke uitzonderlijke situaties kunnen de democratisch tot stand gekomen regels en bepaalde bepalingen uit juridisch bindende verdragen tijdelijk niet van toepassing worden verklaard. Echter, migratie overkomt ons niet. Het is een gegeven en geen uitzondering. Daarnaast kiest de aanstaande coalitie er niet voor om adequaat beleid in te voeren, en dus van een lichter middel gebruik te maken. **De rechten van mensen op de vlucht mogen niet buiten toepassing worden verklaard.**

De aanstaande coalitie is voornemens de rechtsbijstand bij asielaanvragen te beperken. Hierdoor hebben mensen die een asielaanvraag doen minder toegang tot advocaten en een zorgvuldige procedure. Ook wil de aanstaande coalitie voorkomen dat mensen op de vlucht in hoger beroep gaan, waardoor mogelijke fouten die eerder in de procedure door de overheid worden gemaakt niet kunnen worden hersteld. De ambtsberichten die een belangrijke rol spelen in de asielprocedure wil de aanstaande coalitie geheimhouden, waardoor een transparante procedure niet mogelijk is. Dat is onacceptabel.

Rechtsbescherming en een eerlijke, transparante en zorgvuldige procedure maken deel uit van het fundament van de rechtsstaat en moeten ook worden gewaarborgd in de migratieketen.

In het hoofdlijnenakkoord is te lezen dat de aanstaande coalitie wil onderzoeken of er nadere vereisten kunnen worden gesteld aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel bij rechtszaken. Deze nadere vereisten zijn een beperking van het recht op toegang tot de rechter voor mensen die zich organiseren. Een dergelijk voorstel beperkt de controle op de overheid middels een uitspraak van de rechter. **Het is essentieel dat individuele mensen, en in het verlengde hiervan georganiseerde mensen, voldoende toegang hebben tot de rechter.**

Maak mensenrechten expliciet onderdeel van het rechtsstatelijk denken tijdens de aankomende regeerperiode en laat dit terugkomen in het hoofdlijnenakkoord en de beleidsnota's.

3. Het akkoord mist mensenrechten in het buitenlandbeleid

Het hoofdlijnenakkoord mist een duidelijke visie op de ontwikkeling en bevordering van de internationale rechtsorde zoals dat de Nederlandse overheid is opgedragen middels artikel 90 van de Nederlandse Grondwet. Wie het buitenlandhoofdstuk genaamd 'internationale veiligheid' leest valt dat meteen op. Ook wordt op buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking drastisch bezuinigd. Wat overblijft gaat deels naar migratiebeleid en opvang in de regio. Het buitenlandbeleid lijkt ontdaan van haar uitgangspunt om de internationale rechtsorde te bevorderen. Dat is onwenselijk en gevaarlijk. Nederland heeft belang bij een stabiele wereldorde waarbij de internationale rechtsorde en mensenrechten leidend zijn. Wereldwijd staan mensenrechten en de ruimte voor het maatschappelijk middenveld steeds meer onder druk. We zien verontrustende trends zoals de opkomst van niet-liberale democratieën, waarin overheden de parlementaire controle, burgerrechten en de rechtsstaat aan banden leggen. Op de loer ligt de ontmanteling van democratische rechtsstaten, schendingen van mensenrechten van grote delen van de bevolking en oorlogen. De voorbeelden liggen voor het oprapen, van Rusland tot Soedan en van China tot Venezuela. Machtsverhoudingen verschuiven en geopolitieke instabiliteit groeit. Daarom is Nederland juist gebaat bij een proactief en een op waarden gebaseerd buitenlandbeleid. **Het is essentieel dat de Nederlandse inzet om mensenrechten wereldwijd te bevorderen en te beschermen wordt voortgezet. Mensenrechten moeten leidend zijn in het buitenlandbeleid.**

Mensenrechten en de internationale rechtsorde moeten het uitgangspunt zijn van het Nederlands buitenlandbeleid en dit moet worden weerspiegeld in de beleidsnota's.

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink. The signature consists of a stylized monogram 'D' and 'O' enclosed in a circle, followed by the name 'udshoorn' in a cursive script. A long horizontal line is drawn underneath the signature.

Drs. Dagmar Oudshoorn Tinga
Directeur Amnesty International Nederland